

УДК 346.62:368.023.5

В.П. Попелюк,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права і процесу, Національний університет «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ БРОКЕРІВ-НЕРЕЗИДЕНТІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Анотація. У статті аналізуються питання правового регулювання діяльності страхових брокерів-нерезидентів на території України. З'ясовано існування певних валютних обмежень в діяльності страхових брокерів-нерезидентів на території України при виконанні договорів страхування, які укладені між резидентом та страховим брокером-нерезидентом. В зв'язку з цим в Україні страхове посередництво за участю страхових брокерів-нерезидентів не набуло належного розвитку та не відповідає сучасним вимогам, що стримує подальше зростання страхового ринку.

Ключові слова: страхові посередники, страховий брокер-нерезидент, регулювання діяльності страхових брокерів-нерезидентів, іноземна валюта.

Постановка проблеми. Забезпечення ефективного функціонування страхового ринку можливе за умови розвитку посередницької страхової діяльності, існуванні стабільних страхових компаній та зацікавленістю споживача в страхових послугах. Проте з даних складових найменше уваги з боку законодавця приділено врегулюванню посередницької страхової діяльності в частині валютного законодавства, що призводить до певних обмежень діяльності страхових брокерів-нерезидентів на території України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Вивченням теоретичних та практичних аспектів діяльності страхових брокерів займаються такі вітчизняні вчені, як В.Д. Базилевич, І.А. Габідулін, О.О. Гаманкова, О.М. Залетов, Р.В. Пікус, С.С. Осадець, А.Ф. Філонюк, В.М. Фурман, Я.П. Шумелда та ін. Дослідження окремих аспектів посередницької

діяльності на ринку перестрахування висвітлюються в наукових працях В. Базилевича, Н. Внукової, О. Гаманкової, Л. Горбач, О. Залетова, О. Кнейслер, О. Козьменко, А. Лайкова, С. Осадця, Т. Татаріної тощо.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей правового регулювання діяльності страхових брокерів-нерезидентів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Український страховий ринок у сучасних умовах повинен активно інтегруватись у світовий простір, перш за все це пов'язано з тим, що на розвинутих ринках більшість страхових послуг реалізується клієнтам через страхових посередників на відміну від українського, де страхові послуги в більшості випадків надаються страховими компаніями. Ринок страхових посередників може сприяти розвитку вітчизняного страхового ринку та стати його рушійною

силою, а для цього необхідно вирішити наявні суперечності та проблеми, які стримують активність страхового посередництва в Україні. При цьому інтеграція України до Європейського Союзу має на увазі також дозвіл роботи страхових посередників в інтересах страховиків-нерезидентів, оскільки Директива 2002/92/ЄС від 9 грудня 2002 року про посередництво у страхуванні передбачає вільне пересування страхових послуг в Європейському Співтоваристві [1].

На сьогодні діяльність страхових брокерів в Україні регулюють такі основні нормативно-правові акти, а саме: Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. [2]; Постанова КМУ № 1523 від 18.12.1996 р. «Про порядок провадження діяльності страховими посередниками» [3].; Розпорядження № 736 від 28.05.2004 р. Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг «Про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів» [4], Розпорядження № 8170 від 25.10.2007 р. Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України «Про затвердження порядку та вимог щодо здійснення посередницької діяльності на території України з укладання договорів страхування зі страховиками-нерезидентами» [5], Розпорядження № 8197 від 01.11.2007 р. Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України «Про затвердження Вимог до порядку укладання договорів із страховиками-нерезидентами» [6].

Згідно з положеннями ст. 15 Закону України «Про страхування» страхова діяльність в Україні може провадитися за участю страхових посередників. Страховими посередниками можуть бути страхові або перестрахові бро-

кери, страхові агенти. Посередницька діяльність страхових та перестрахових брокерів у страхуванні та перестраховуванні здійснюється як виключний вид діяльності і може включати консультування, експертно-інформаційні послуги, роботу, пов'язану з підготовкою, укладанням та виконанням (супроводом) договорів страхування (перестраховування), в тому числі щодо врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових платежів, страхових виплат та страхових відшкодувань за угодою відповідно із страхувальником або перестраховальником, інші посередницькі послуги у страхуванні та перестраховуванні за переліком, встановленим Уповноваженим органом.

Враховуючи положення ст. 2 Закону України «Про страхування» страхові та перестрахові брокери-нерезиденти можуть надавати послуги виключно: із страхування ризиків, пов'язаних з морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи супутники), у разі, якщо об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з товарами, які транспортуються, та/або транспортним засобом, яким вони транспортуються, та/або будь-яка відповідальність, що виникає у зв'язку з таким транспортуванням товарів, а також допоміжні послуги із страхування, такі як консультаційні послуги, оцінка актуарного ризику та задоволення претензій.

На території України посередницька діяльність з укладання договорів страхування зі страховиками-нерезидентами може здійснюватися відповідно до порядку та вимог, установлених Уповноваженим органом. Страхові та/або перестрахові брокери-нерезиденти зобов'язані письмово повідомити Уповноваженому органу за

встановленою ним формою про намір здійснювати діяльність на території України. Уповноважений орган оприлюднює в триденний термін зазначену інформацію на своїй офіційній веб-сторінці в Інтернеті та в друкованих засобах масової інформації. При цьому уповноважений орган, в особі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, визначив, що страхові та/або перестрахові брокери-нерезиденти можуть здійснювати посередницьку діяльність на території України з укладання договорів страхування зі страховиками-нерезидентами самостійно або через свої постійні представництва в Україні (ч. 3 Розпорядження, Нацкомфінпослуг від 25.10.2007 р. № 8170 «Про затвердження порядку та вимог відносно здійснення посередницької діяльності на території України по укладанню договорів страхування зі страховиками-нерезидентами»).

Отже, законодавство України передбачає можливість діяльності в Україні страхових/перестрахових брокерів-нерезидентів. Нацкомфінпослуг України на своїй офіційній веб-сторінці в Інтернеті веде перелік страхових та/або перестрахових брокерів-нерезидентів, які повідомили про намір здійснювати діяльність на території України. Перевагою такої інформації є наявність основних напрямків діяльності цих брокерів. На думку, Т.В. Татаріної страхових та/або перестрахових брокерів-нерезидентів можна поділити на 2 групи: брокери-нерезиденти, які займаються виключно наданням посередницьких послуг у перестрахованні; брокери-нерезиденти, які займаються наданням посередницьких послуг у страхуванні та перестрахованні [7].

Таким чином, страхові брокери-нерезиденти за законодавством України

можуть укладати договори страхування зі страховиками-нерезидентами через постійні представництва страхових брокерів-нерезидентів, однак залишається не врегульованим придбання валюти постійним представництвом страхового брокера-нерезидента на міжбанківському валютному ринку та виконання такого договору. Так, постановою Правління Національного банку України від 11.04.2000 № 135 «Про застосування іноземної валюти в страховій діяльності» (далі — постанова НБУ № 135) врегульовано порядок придбання валюти тільки для виконання договору перестраховування, а виконання договору страхування залишено по за увагою [8].

На думку деяких експертів в цей акт повинні були внесені відповідні зміни ще в 2008 році, зразу ж після вступу України до СТО, а взамін НБУ мотивує відсутність відповідних змін тим, що це може привести до масового відтоку валюти [9].

В той же час, аналізуючи законодавство, що регулює порядок придбання валюти для виконання договорів з нерезидентами, можливо зробити висновок, що страхові брокери-нерезиденти мають право купувати, обмінювати іноземну валюту з метою забезпечення виконання зобов'язань. Зокрема, відповідно до п. 1 гл. 4 розділу II «Положення про правила та порядок торгівлі іноземною валютою», що затверджені Постановою Правління Національного банку України від 10.08.2005 р. № 281 страховики, Моторне (транспортне) страхове бюро, страхові (перестрахові) брокери, постійні представництва страхових (перестрахових) брокерів — нерезидентів мають право купувати, обмінювати іноземну валюту з метою забезпечення виконання зобов'язань відповідно до постанови НБУ №135 [10].

Зокрема, пунктом 4 абзацу 16 постанови НБУ № 135 передбачено, що постійні представництва страхового (перестрахового) брокера-нерезидента мають право купувати іноземну валюту за гривні, одержані від надання в Україні послуг, що передбачені законодавством України, з метою її перерахування на рахунок юридичної особи-нерезидента, інтереси якої представляє на території України це представництво.

Далі згідно до підпункту А п. 12.3. «Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах», затвердженій постановою Правління Національного банку України № 492 від 12.11.2003 р. (далі — Інструкція № 492) наявні кошти з поточного рахунку представництва нерезидента у національній валюті можуть бути використані постійним представництвом для купівлі на міжбанківському валютному ринку України іноземної валюти згідно з нормативно-правовими актами Національного банку з питань торгівлі іноземною валютою з метою її перерахування тільки на: рахунок юридичної особи — нерезидента, інтереси якої представляє на території України це представництво, на суму коштів, отриманих під час здійснення в Україні операцій з купівлі-продажу продукції, робіт, послуг, у тому числі отриманих постійним представництвом страхового (перестрахового) брокера нерезидента в разі здійснення в Україні операцій з купівлі-продажу послуг [11].

Згідно п. 13.5. Інструкції № 492 на поточні рахунки в іноземній валюті постійних представництв зараховуються кошти придбані на МВРУ власником рахунку за рахунок власних коштів, наявних на рахунку постійних представництв, у порядку,

що встановлений законодавством України, а відповідно до пункту 13.6 Інструкції № 492 з поточного рахунку в іноземній валюті постійних представництв юридичних осіб — нерезидентів за розпорядженням власника рахунку проводяться перерахування за межі України на рахунки юридичних осіб — нерезидентів, інтереси яких представляють в Україні ці постійні представництва (також у разі закриття цього рахунку).

За фактом постанова НБУ № 135 хоч і не забороняє, але не дозволяє страховим брокерам-нерезидентам купувати валюту для страхових операцій, а також для перерахування валюти по виконанню прямих контрактів із страховиками-нерезидентами. На практиці обслуговуючий банк не виконує заявку клієнта та придбання валюти, оскільки в постанові НБУ № 135 передбачений перелік документів на придбання валюти для здійснення розрахунків тільки за договорами про перестраховування, укладеними з перестраховиками-нерезидентами та/або перестраховувальниками-нерезидентами за посередництвом страхових брокерів.

При цьому за останні роки брокери-нерезиденти не бажають обмежувати свою діяльність тільки наданням посередницьких послуг у перестрахованні, а намагаються надавати послуги з укладанням договорів страхування. Як зазначає Н.В. Приказюк деякі страхові брокери для залучення клієнтів надають некласичні послуги страхування. Так, одні страхові брокери (зокрема страховий брокер «Дедал») можуть надати додаткові послуги не пов'язані з страхуванням напряму — наприклад, допомога в виборі банку під видачу кредиту для фізичних та юридичних осіб; інші страхові брокери (зокрема «Марш Юроп С.А.») надають послуги з розміщення та ремонту

автомобілів на акредитованих СТО, а також курси водіння автомобіля з системою гнучких знижок (йдеться про управління автомобілем в екстремальних ситуаціях) [12]. З цього приводу експерти зазначають про значне переважання іноземних партнерів, так на прикладі порівняння кількості укладених договорів перестрахування та обсягів отриманих премій перестраховиками-резидентами та перестраховиками-нерезидентами, перевагу мають саме перестраховики-нерезиденти [7]. Крім того, аналіз статистичних даних свідчить про наявність попиту в посередницькій діяльності саме перестраховиків-нерезидентів. Так, за 9 місяців 2016 року укладено 245 договорів перестрахування за участю перестрахових брокерів-нерезидентів в порівнянні з 65 договорів перестрахування за участю перестрахових брокерів-резидентів. Це підтверджують постійні виплати з боку перестраховиків-нерезидентів і коливання рівня виплат на рівні 10–40%. Також слід зазначити цікаву тенденцію, що незважаючи на менший розмір комісійної винагороди у перестраховиків-нерезидентів (4–7%) на відміну від перестраховиків-резидентів (сягала навіть 20%), за рахунок значно більших ризиків, які передаються у перестрахування за кордон, в абсолютних розмірах комісія у перестраховиків-нерезидентів склала 16389,0 тис. грн у 2016 р. на відміну від перестраховиків-резидентів – 706,0 тис. грн у 2016 р. [13].

Що стосується договорів страхування за участю страхових брокерів-нерезидентів, яких на території України всього 51, то за 9 місяців 2016 року укладено 25 проти 2763,0 тис. страхування за участю страхових брокерів-резидентів. В даному випадку статистичні дані свідчать не на користь страхових брокерів-нерези-

дентів, але не в силу відсутністю попиту на такі послуги, оскільки попит на перестрахування доводить інше, а в силу нормативних обмежень. Більш того, тенденції на ринку перестрахування свідчать про стабільний попит на якісний та надійний перестраховий захист за кордоном у провідних перестраховиків-нерезидентів. Крім того, на думку О.І. Панченко, досвід функціонування та розвитку європейських страхових ринків також доводить, що саме страхові посередники є рушійною силою підвищення ефективності діяльності страхових компаній та забезпечення страхувальників гарантіями максимальної безпеки [14].

Невідповідність вітчизняного страхового законодавства принципам та стандартам міжнародного законодавчого простору стає перешкодою в формуванні ринку страхових посередників, оскільки брокери – нерезиденти не можуть отримати повний доступ на ринок України, так як фактично не можуть купувати валюту з виконання договорів страхування, оскільки недосконала нормативна база є істотним обмеженням розвитку посередництва як господарської діяльності.

В той же час, керуючись положеннями Закону України «Про страхування», як профільного в цій сфері і положеннями ст. 6 Господарського кодексу України та ст. 3 Цивільного кодексу України, на свободу господарської діяльності можна зробити висновок, що відсутність порядку придбання валюти по виконанню договорів страхування за участю страхових брокерів-нерезидентів в постанові НБУ № 135 не може бути підставою в обмежені діяльності страхових брокерів-нерезидентів на території України. Більш того, дії обслуговуючого банку можуть стати предметом для судового оскарження, оскільки суперечать прин-

ципу — дозволено все, що не заборонено законом.

Висновки з дослідження. Для розвитку посередництва, як господарської діяльності, на ринку перестраховування необхідно приведення норм вітчизняного законодавства, яке регулює таку

діяльність, у відповідність до світових стандартів та рекомендацій ЄС, оскільки валютні обмеження створюють перешкоди для повноцінного розвитку посередництва в Україні та наближення його до світового ринку перестраховування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ДИРЕКТИВА про посередництво у страхуванні 2002/92/ЄС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ від 9 грудня 2002 р. [Електронний ресурс].—Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/docs/EU/Директива%202002_92.pdf.

2. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>

3. Про порядок провадження діяльності страховими посередниками: Постанова КМУ №1523 від 18.12.1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1523-96-п>

4. Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28.05.2004 № 736 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0801-04>

5. Про затвердження порядку та вимог щодо здійснення посередницької діяльності на території України з укладання договорів страхування зі страховиками-нерезидентами: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України № 8170 від 25.10.2007 р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1288-07>.

6. Про затвердження Вимог до порядку укладання договорів із страховиками-нерезидентами: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України N 8197 від 01.11. 2007р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1294-07>.

7. Татаріна Т.В. Особливості функціонування перестрахових брокерів на вітчизняному ринку перестраховування / Т.В. Татаріна, К.В. Третяк // Проблеми економіки. — 2014. — № 4. — С. 170-176. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Rekon_2014_4_22.

8. Про застосування іноземної валюти в страховій діяльності: Постанова Правління Національного банку України від 11.04.2000 № 135 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0254-00>

9. Габудулин И. Как упростить валютное законодательство // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://info.dedal.ua/publications/50067/>

10. Положення про правила та порядок торгівлі іноземною валютою: Постанова Правління Національного банку України від 10.08.2005 року №281 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0950-05>

11. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах: постанова Правління Національного банку України № 492 від 12.11.2003 року // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03/page6>.

12. Приказюк Н.В. Діяльність страхових брокерів в Україні та її регулювання [Електронний ресурс] / Н.В. Приказюк // Ефективна економіка. — 2013. — № 2. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1780>.

13. Інформація про посередницькі послуги у страхуванні та/або перестраховуванні: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-poserednicki.html>

14. Панченко О.І. Ринок страхових посередників в умовах макроекономічної нестабільності /Панченко О.І., А.В. Сорока // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://preu.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=104>

Попелюк В.П.

Особенности деятельности страховых брокеров-нерезидентов на территории Украины.

Аннотация. В статье анализируются вопросы правового регулирования деятельности страховых брокеров-нерезидентов на территории Украины. Выявлено существование определенных валютных ограничений в деятельности страховых брокеров-нерезидентов на территории Украины при выполнении договоров страхования, заключенных между резидентом и страховым брокером-нерезидентом. В связи с этим в Украине страховое посредничество при участии страховых брокеров-нерезидентов не получило должного развития и не отвечает современным требованиям, что сдерживает дальнейший рост страхового рынка.

Ключевые слова: страховые посредники, страховой брокер-нерезидент, регулирование деятельности страховых брокеров-нерезидентов, иностранная валюта.

V. Popeliuk

Features of activity of insurance brokers-non-residents on the territory of Ukraine.

Summary. The article analyses the legal regulation of the activities of insurance brokers, non-residents on the territory of Ukraine. Revealed the existence of certain foreign exchange restrictions on the activities of insurance brokers, non-residents on the territory of Ukraine in the performance of insurance contracts concluded between a resident and non-resident insurance broker. In this regard, Ukrainian insurance mediation with the participation of non-resident insurance broker has not received due development and does not meet modern requirements, which hinders the further growth of the insurance market.

Keywords: insurance brokers, insurance broker non-resident, the regulation of the activities of insurance brokers non-resident, foreign currency.

